

Драгутин Огњановић

Сродство цвета и пепела

(Добросав Смиљанић: ГРАНА НЕДАНОГ, Матица српска, Нови Сад, 1970)

СТИЦАЈЕМ околности, Добросав Смиљанић се првом књигом песама појавио са знатним закашњењем у односу на генерацију којој припада. Филозоф по струци, колега Бранка Миљковића, овај тихи и скромни човек, имајући довољно храбрости да се не појави „на време“, својом обзаношћу и нехотице провоцира: изазовом на реаговање или казну ћутањем. Трагајући за јамом бића у свом метамраку, он исказује однос према бивању у песми до чијег се дна долази муком и патњом. Ако до тога дна није прорударио, он га је својом поетиком наговестио нагињањем трагици, коби ка којој је стајао негде на путу због местимичне опуштености из које се тргне да активира имагинацију посежући немогућем, прапесми и прапостојању, као метафизичким датама отискивања у просторно-временска безмерја. Имплицитирајући једну врсту трансценденталног, онтичког и онтолошког односа према поетским визијама, он се окреће бити живота и његовом току, стога, у стилу Пророкових посленица, слуги:

И рекох
казаног сјаја ће бити
а времена мало.

Сувише је коби и таме у овој поезији. Песник је ушанчен у своме месу, заидан отуђењем. Алијенирана свест је коб која га сатира, али на моменте и чини равнодушним у једној врсти пасивног незнања и помирености са неминовно-

шћу дешавања. Беспуте се тако осећа као један од основних видова блокираности и по сртаја; оно има рески звук горчине и очаја, усидрености у луку незнања и рашчеречености на крстачи бола. Одупирање се тек местимично појави, као у песми **Наручја жеђи**, да би показало да се ни свест која погубно доживљава пролазност, не мири са поразом, иако га осећа као злосудне и неминовности, као нирвански корелат беспомоћности. Песник ће, на пример рећи:

Јер бескрај не зна где ће
заноћити
У крви коју белина још

Дух ће извор раног губитка
иште
открити

Што светковином спаја бит
и губилиште.

Смиљанићеви „бит и губилиште“ су два пункта његовог распињања између есенцијалног животног и духовног битка и смрти која се надноси као рушилачка сила. Осећање пролазности, директно оличено присуством времена, у његовој песми се доживљава као осећање човековог губљења битке са смрћу и немоћи да се одупре њеном неумитном ходу. Процес распадања и зарања означен је временом:

У врху јутра нагнута кула
Ми слепи у знању све нам
закинуто
Дуж поподнева клизи сен
расула
ко нож у нас је време
забринуто.

Као последица таквих дешавања јавља се стравa која нагриза човеков мир, носећи вртоглавицу неспокоја.

Сећање се у неколико махова у Смиљанићевој песми везује за претраживање завијачаја, разазнавање оних својстава које човек понесе у себи као коб наслеђа или ватру згревања. Завичајни призив се манифестује асоцијативно као рефлекс препознавања потицања и његове емотивне продуктивности:

Бутањем смо трпно
објаснили тајну
Без јада на реч лавру
завичајну
Сад на сваком жалу, чуј,
исти шум зове.

Смиљанићева „грana неданог“ је осећање неостваривог, недосежног и непостижног, онога што се укида коначношћу битисања и човековом ограниченошћу у немоћи да освоји одређена упоришта. Недочек и заборав су, стога, стања у којима се осећајно затиче као пред тајном којој је ивица помична, а бит варљива. Узалудност напора се, стога, згусне као осећање празнине, као уклетост у којој чин саморазарања доводи до распећа. Песма је једини делимични спас и утешни вид катарсе:

Од очаја нас још певање
штити
Свако нам дело прати
дозорење
Ја знам песма ме неће
избавити
Она је избор а ја сновићење.

Тим путем Смиљанић у песми **Немогуће** долази на праг ниhiстичког осећања коби која га притиска отуђењем: „Ево ме у руци самљино знак нигдине“. Самоизгнанство, поетско сведочење узмака у истој песми уводи у луку пораза, јер је кобна моћ интелектуалне спознање:

Певати још може онај ко
заложи главу
За немогуће ко се одцепи
од знања

Тако свемоћ његовог времена, које опкољава „као умрлог плач“, доводи до пакленог стања у коме песник — певајући негацију, као објекат мишљења и осећање пролазности, као емотивни одјек, — хиперболом хаоса и раздешености каже: „Улазе у мене сви ужаси света“.

Мисао да духовне творевине надживљују човекову коначност остаје као рефлекс сведочења које је код Смиљанића попримило тон меланхолије и боју пепела. Једна врста бекетовске узалудности чекања („Нико не долази никоме нећу доћи“) говори о осуђености на самоћу као постулат осећања изгубљености, безизлаза и бесмисла који су настанили вртове модерне поезије. Витло живота потхранило је такво осећање обистинењем парадокса: што гушћа шума, усамљеније дрво. Смиљанић на то директније упућује: „Ево ме у руци самљи на знак нигдине“. Отуђење је код њега пражено осећањем дуплицитета бића у разбешености и осуђености на демант себе као пролазне и ништавне твари изразом заумног језика из школе (руских) формалиста, у првом реду Виктора Шкловског:

Од палми и мноштва сужен
ми пробел ваје
заумни истог подмлађује
време.

Осећање отуђености подраумева нагон за нагом и борбу за исходште из матице пессимизма тражењем ослонца у виталним принципима који су, углавном, доведени у питање.

Своје опирање постојењем свету Смиљанић испољава синонимима мноштва, знацима: руља, чопори, поворке:

Изазе из мене поворке и
знам да ми глава
држи на узди руљу која
ме развлачи.

Иако му је метафора најизражајније поетско средство, његови симболи и ироније метимично прерастају у алузи-

По
вс
ља

је и сарказме: „У сутон све сове мемоарски киште”. Размикући се између неколико поетских форми (класичног римованог стиха, сонета и слободног метра), Смиљанић је у тражењу најадекватнијег изражајног облика. Иначе, његова лексика је (иако му поједине речи долазе из Настасијевићеве поезије: „домаја”, „зајутарје” и др.) подмлађена неологизмима: пробел, издан, вруј, превременовати, многоноштво, опчин — песма, обезбаштињем, усуднија, оновидни, излејају и слично, али јој заметају конвенционалне речи

које му местимично лукаво настане поетске просторе. Осећајући аверзију према узвитланом нарцизму и стваралачкој сенилности, Смиљанић је, не без дилема, тиховао свој бол и, неисхитрено, чекао свој тренутак. Иако је понеда дозу скепсе, његова поезија има и рескијих тонова који нису у сродству са, у нас честом, вербалношћу. У обзани феникских метаморфоза она је у својој биполарности односа настојала да успостави мост између песника и света, човека и природе, цвета и пепела.